

Vitenskapelig navn: ***Sparganium x speirocephalum*** Neuman
(*Sparganium angustifolium* Michx. x *S. gramineum* Georgi)
Norsk navn: hybrid mellom flôtgras og sjøpiggnopp
Familie: Typhaceae* - Dunkjevlefamilien

Artsbeskrivelse

Artene i piggnoppslekta varierer mye i utseende, og hybridisering artene imellom øker variasjonsbredden. Mange av hybridkombinasjonene i slekta er imidlertid ikke verifiserte (Cook & Nicholls 1986, 1987). Gjennomgående er sterile planter av antatt hybrid-opphav nesten umulig å navnslette sikkert. Betraktninger om piggnoppkrysningene referer seg derfor utelukkende til planter i blomstring og påbegynt fruktsetting.

Sparganium x speirocephalum ble beskrevet fra Sverige på slutten av 1800-tallet og er en av de mer vanlig forekommende hybridene i denne slekta. Hybridene er en temmelig storvokst plante med en lang, forgreinet blomsterstand og lange, smale flyteblad. Hovedstengelen bærer noen få (2-3) hannaks tett sammen i toppen, adskilt fra en langstrakt samling med 2-5 hunnaks nedenfor. Det nederste hannakset er gjerne stilket med et støtteblad som er oppsvulmet med basis og har hyaline sidekanter nederst.

Figur 1.

Sparganium x speirocephalum. En lang blomsterstand hevet opp over vannflaten og med sidegrein(er) nederst kjennetegner denne hybridene. Legg merke til støttebladens basis som er oppsvulmet og har hyaline kanter nederst. Støttebladene er om lag uten kjøl på undersiden. Varsjøen, Fet og Sørum i Akershus. Foto: ©Birna Rørslett.

* tidligere ført til en særskilt familie Sparganiaceae

Sidegreinene i blomsterstanden bærer 0-3 hannaks i toppen, og 1-3 hunnaks adskilt nedenfor. På sidegreinene kan flere av aksene være delvis aborterte og faller tidlig av, så det blir bare et svakt arrmerke igjen etter dem. Hunnaksene, både på blomsterstandens midtakse og sidegreiner, kan ha innslag av hannblomster som har innskrunpete støvknapper. Dette har ikke vært observert på andre hybrider av piggknopp.

Figur 2. Et individ i tidlig blomstring. Flere av hunnaksene inneholder også hannblomster, her vist ved rester av støvknapper. Alle hunnaksene har en stor del av fruktene misdannet eller abortert. På sidegreinen til høyre er ett av hunnaksene i sin helhet abortert og har etterlatt et tydelig merke på stengelen. 2X forstørret. Varsjøen, Fet og Sørums kommuner. Foto: ©Birna Rørslett.

Sidegreinene har nokså lange støtteblad som er flate eller svakt hvelvet på oversiden og kan ha en svak kjøl i nedre halvdel av bladlengden. Støttebladene er tydelig oppblåste ved basis. De nedre støttebladene kan bli lange, opptil 30 cm, som er et trekk fra flótgras. Flytebladene kan bli opptil 1 m lange og er nokså flate, med bare svak antydning av kjøl eller midtnerve på undersiden i nedre del av bladet. De er ganske smale, ofte bare 2-3 mm brede. Stundom er de rødlig anløpet i nedre del, slik man også kan se hos begge foreldreartene.

Hybriden har hunnaks med mange aborterte eller misdannede frukter, men noen få av dem vil modnes (figur 2). Tilbakekrysning med foreldreartene kan derfor ikke utelukkes og bidrar til hybridens variasjonsbredde. Vegetativ formering med krypende jordstengler er antakelig viktigst, og populasjonene man finner er ofte omfattende og store.

Fruktene har trekk fra foreldreartene og kan være delvis innsnørt på midten slik vi finner hos flótgras (figur 3). Hos frukter som er utviklet nok kan vi finne det krokete nebbet fra sjøpiggknopp. Mange frukter kommer imidlertid aldri til modning og forblir små eller tørker bort. Arrene ser ut til å være intermediære mellom foreldrene og griflene kan være nokså lange, slik som hos flótgras.

Figur 3. Frukter som viser den store variasjonen i utseendet. Mange frukter vil aldri modnes. 2X forstørret. Foto: ©Birna Rørslett.

Økologi

Svært lite er kjent om forholdene hybridene *Sparganium x speirocephalum* forekommer under. Foreldre-artene er registrert i oligotrofe til svakt mesotrofe innsjøer, og trolig finnes hybridene i tilsvarende lokaliteter.

Materialet til dette faktaarket er samlet inn i Varsjø, Fet og Sørums, en oligotrof skogssjø med noe humuspåvirkning. Innsjøen har mye krypsiv *Juncus bulbosus*, vass-slirekne *Persicaria amphibia*, og ellers en ordinær vannflora preget av tjønnaks *Potamogeton natans* og nøkkeroser (mest gul nøkkerose *Nuphar lutea*). *Sparganium x speirocephalum* hadde flere store bestander i Varsjø. Med tanke på at fruktsettingen var svært dårlig er vegetativ formering trolig viktig for å opprettholde slike forekomster over tid.

Navnet *S. x speirocephalum* er stundom feilapplisert på *S. gramineum* eller *S. x longifolium* (Glück 1936). Forsiktighet med litteraturkilder anbefales.

Utbredelse

Artsdatabanken i Norge har ikke registrerte funn av *Sparganium x speirocephalum*, selv om hybridene faktisk er belagt i de offentlige herbariene. Lid & Lid (2005) sier følgende om utbredelsen: «*S. angustifolium x gramineum*. Formrik og kryssar seg truleg attende med foreldra. Mindre sjeldsynt enn *S. gramineum*. Nokre stadar på Austlandet frå Ak Aurskog-Høland og Bu Hole nord til He Rendalen; Te Porsgrunn; Fi Sør-Varanger. Meir usikre funn i VA Vennesla og No Brønnøysund.» I Sverige er denne hybridene funnet over hele landet, fra nordlig del av Skåne til Lule Lappmark, med en utbredelse som delvis sammenfaller med sjøpiggnopp. Det er registrert en klynge av forekomster i grensetraktene i Sverige svært nær rapporterte, men ikke verifiserte, norske forekomster av sjøpiggnopp i Akershus og Østfold. Sannsynligheten er stor for at disse funnene i Norge er hybrider og er feilbestemt til å være sjøpiggnopp.

Referanse: Birna Rørslett og Marit Mjelde 2021. Faktaark: *Sparganium x speirocephalum*. Versjon 1. Fotoflora vannplanter. Norsk institutt for vannforskning.

Figur 4. En koloni med *Sparganium x speirocephalum* i tidlig blomstring. Varsjøen, Fet og Sørum.
Foto: ©Birna Rørslett.

Referanse: Birna Rørslett og Marit Mjelde 2021. Faktaark: *Sparganium x speirocephalum*. Versjon 1.
Fotoflora vannplanter. Norsk institutt for vannforskning.

Hovedkjennetegn

Sparganium x speirocephalum-planter med blomsterstand/frukt kjennes ved:

- greinet blomsterstand, kan være buktet i S-form
- få (2-3) tettstilte hannaks i topp av midtstengel og sidegreiner
- 2-5 hannaks som er langt adskilte, det nedre oftest med lang stilk
- mange aborterte eller misdannede frukter
- støttebladene i blomsterstanden er omlagt flate, oppblåste ved basis og har der gjennomskinnelige (hyaline) kanter
- nedre støtteblad er langt, oftest lengre enn blomsterstanden og står ut i en bue
- flytebladene er smale, oftest bare ca. 3 mm, om lag flate uten kjøll på undersiden

Sterile planter kan ikke sikkert bestemmes.

Forvekslingsarter

En greinet blomsterstand i kombinasjon med lange, smale flyteblad finnes bare hos sjøpiggnopp *Sparganium gramineum* og de to hybridene *S. x longifolium* (*S. emersum x gramineum*) og *S. x speirocephalum* (*S. angustifolium x gramineum*).

Fra sjøpiggnopp skilles *S. x speirocephalum* ved å ha lengre blomsterstand, lengre støtteblad, og støtteblad som er lengre enn blomsterstanden. Selve blomsterstanden er ofte ikke så utpreget S-formet hos hybridene. Flytebladene er kortere enn hos sjøpiggnopp, ofte ikke mer enn 1 m lange og er noe bredere, 3 mm eller mer mot 1-3 mm hos sjøpiggnopp. Mange feilslåtte frukter er en viktig karakter som tilsier en hybrid.

Fra *S. x longifolium* skiller *S. x speirocephalum* seg ved å ha tilnærmet flate flyteblad som mangler tydelig kjøll og er smalere enn hos den førstnevnte. *S. x longifolium* har gjennomgående bredere flyteblad, ofte 6-7 mm brede, lange (kan bli flere m) og de har tydelig kvass kjøll på undersiden som går langt forbi midten av bladet og om lag ut til bladspissen. *S. x longifolium* kan ha en tydelig S-formet blomsterstand.

Referanser

Glück, H. 1936. Pteridophyten und phanegamen. Unter gleichzeitiger berücksichtigung der wichtigsten wasser- und sumpfgewächse des ganzen kontinents von Europas. Die Süßwasser-flora Mitteleuropas 15 (red. A. Pascher) 1-486.

Cook, C. D. K., & Nicholls, M. S. (1986). A monographic study of the genus *Sparganium*. Part 1: Subgenus *Xanthosparganium*. Botanica Helvetica 96(2): 213–267.

Cook, C. D. K., & Nicholls, M. S. (1987). A monographic study of the genus *Sparganium*. Part 2: Subgenus *Sparganium*. Botanica Helvetica 97(1): 1–44.

Lid, J. & Lid, D.T. 2005. Norsk flora. Det Norske Samlaget. 7. utg. Red. Reidar Elven.